

ИВАН ГЕОФИЛОВ, поет:

„Времеубежище“ на Георги Господинов.
Прочетох книгата това лято в моето затънтено времеубежище навърх Стара планина. И при четенето често се травмирах. Поне три четвърти от разиграните в нея времена ми припомниха преживелиците на оцетения ми от тях живот. Каква невероятна амалгама от размишления, факти и събития, в която действието с изключителна лекота, както си поиска, се движи напред и назад, като непрекъснато се стареа да дестилира от пълното множество есенцията на наблюдението. Винаги съм се възхищавал от езиковите възможности на Георги Господинов, но този път съм приятно изненадан и силно впечатлен от мощния му анализаторски дар. В тази книга няма мъртви точки. Всичко е щателно осмислено, прецизирано и приведено в активно действие. Какво ли няма в разточителната ѝ панорама: митология, изкуство, наука, полтика и още какво ли не от безбройните човешки дейности. Двайсет век с двете катастрофални войни, поразите и загостите на тоталитарния режим и нашата рехава демокрация с „голямата приливна вълна на миналото“, с талантливото пародирание на митингите с камуфлажните подвизи на „хайдуци и комунисти“ в рояците перипетии и случки... В сравнение с „Физика на тъгата“ белетристичните текстове са по-малко, мисловното надделява, но от ума ми не излиза описанието на онова ученическо посещение в мавзолея на Димитров с детинското внушение за помръдващото око на мумията или кантората на Демби в бившата Централна баня с неговия театър на открито и възкликът „трагикомедия дел арте“. После всичките случили се събития във всичките европейски страни с техните специфични особености и с тънкостния цирх на нечие негово пребиваване с мимолетна случка. И тези накъсани текстове в „Дискретни чудовища“ като последици на всичко описано преди това, а за мен и върхови постижения на писателско майсторство. И остроумния каламбур накрая с проточения и преплетен наниз от разбъркани букви и цифри за преломните бъркотии в нескончаемата ни човешка участ. Тази забележителна книга с настоятелно възбудена памет...

МИХАИЛ НЕДЕЛЧЕВ, литературовед, професор в НБУ:

Опитахме се да превърнем в събитие на годината юбилейната ни програма „100 години „Златороз“. Надяваме се, че нашите издания и публични акции все пак са били забелязани и че всички заедно, литературната общност и любителите, сме били обединени от паметта за Редактора и Списанието. Другото общностно събитие: юбилейното честване на Йордан Йовков в Добрич и Добруджа. За мен книга на годината: „Влюбване в диктатора“ на Пламен Дойнов. Прибавям стихосбирките на Владимир Левчев „Писмо в небето“ и на Александър Байтошев „Свещената гора“. С радост посрещнах монументалното представяне на Георги Борисов с неговата цялостна лична антология „Излизане от съня. Стихотворения и поеми“. Щастлив съм, че успях да добия второто издание на „Рок поезия. Бъди какъвто си“ на барда на нашата нова демокрация Александър Петров. Изборът ми в полето на белетристиката: романите „Мястото Янтаря“ на Керана Ангелова и „Времеубежище“ на Георги Господинов. Щастие бе да участвам в софийското представяне на философските есеи от „Земното щастие“ на Георги Лозанов. Респектира ме фактът, че двамата от номинираните от мен поети са се представили толкова силно и с литературоведски книги: Владимир Левчев с удивителната си хипотеза за една интерпретация на „Четири квартета“ на Томас Стийнс Елиът в „Поезия и музика“ и Пламен Дойнов с безкомпромисното представяне на осем трудни биографически писателски казуса в „Линия на разполовяване“ (загълбочаваща колективните изследвания в кн. 16 пак от 2020 г. „Двете лица на писателя. Персонални казуси в Източноевропейските литератури“ от поредицата на НБУ „Литературата на НРБ: История и теория“).

ДЕЯН ЕНЕВ, писател:

От чуждите: Сюзимунд Кржижановски, „Спомени за бъдещето“. Трябва да благодарим изключително много на изд. „Аквариус“ и Даря Хараланова, че заедно с излезлите през 2016 и 2018 „Итанесис“ и „Автобиография на един труп“ ни запозна с този страховит автор; Александър Григоренко, „Илгет. Трите имена на съдбата“. Неописуемо преживяване отвъд литературата. От българските: стихосбирките: „Излизане

от съня“ на Георги Борисов, „Машини“ на Златозар Петров; „Развалини“ на Тома Марков; „Натрупване на незнание“ на Сашо Серафимов; „Принос към европейската история“ на Ивайло Балабанов. Както и посмъртните стихосбирки „Вехтошарят на времето“ на Детелин Вълков и „Увлечения“ на Велизар Николов. От прозата: „Времеубежище“ на Георги Господинов, много умен роман, „Вечерна сватба“ на Иван Станков, „Аз и Бог“ на Калин Терзийски, „Винилови души“ на Цветозар Цаков, „Потъване в мъртво море“ на Антония Апостолова, „Те никога не казват“ на Зорница Гъркова.

КРИСТИН ДИМИТРОВА, писател, преводач, преподавател в СУ:

За мен това са 1. „Апетоіа“ от Роберт Леви в категория „Поезия“, 2. „Изгубени вещи“ от Алберт Бенбасат в категория „Проза“ и 3. „Аз и Бог“ от Калин Терзийски в категория „Нещо, което прилича на роман“, 4. „Моят Египет комплекс и други истории“ от Франк О’Конър в категория „Превод на Илика Василева“ и 5. „Софийски магьосници“ от Мартин Колев в категория „Не успях да се включа навреме за първата книга от поредицата и затова ще я напиша сега“.

За 1: Така става, когато заклет хипар чете псалми под звуците на Лейди Гага; за 2: Машина на времето, която се грижи да те размее, защото знае, че ще те натъжи; за 3: „Предлагам ви купчина мръсно бельо, сред което със сигурност ще откриете и вашия номер“; за 4: Комбинация между Уди Алън и Елин Пелин. (Хмм, току-що видях, че и тази книга е излязла миналата година. Коронавирусът е виновен.); за 5: Очарователно фентъзи за астралното тяло на София с всичките ѝ крайници от квартали и ритмичния пулс на „Шестте кошоета“ в центъра.

ДАРИЯ КАРАПЕТКОВА, преводач, критик, доцент в СУ:

Две преводни заглавия: Алексей Салников, „Петрови в група и около него“, изд. „Лист“, превод Боряна Даракчиева. Не им е „Ковид“ диагнозата на Петрови, а е абсурдният модел на справяне с живота, обвинен в алкохолни изпарения и гръх на легена зима. Културен шок за пооткъсналите се от тази вселена, чудесна ирония, извънредно убедителен превод. Амели Нотомб, „Жажда“, изд. „Колибри“, превод Светла Лекарска. Амели Нотомб няма нужда да парадират ерудицията си, за да успокои литературните сноби. Тя ги мамира в два хода – въображение и неповторимост. Макар че всъщност тя няма игра с литературните сноби – това винаги ѝ е било под нивото. **Антисъбитие:** ескапиралата кресливост на социалните мрежи. Особено вредоносна тази година.

МИРЕЛА ИВАНОВА, поетеса, драматург:

Голямо събитие, макар и предизвикано от тежките обстоятелства на пандемията, е намаляването на ДДС върху книгите. Дано и постпандемичните времена съхранят тези 9%. А унак сред книгите разпознах като събития поетичната книга на Пламен Дойнов „Влюбване в диктатора“ и особено „Безименна поема“, „Времеубежище“ от Георги Господинов и особено някои страници от романа. В класацията ми влизат и две антологии – съставената от поета Борис Христов лирична антология със 150 стихотворения на Иван Вазов и „Толкова е кратко“ (стихотворения 1969-2019) от Федя Филкова. Да не пропусна юбилейното издание на „Златороз“ със студията на Михаил Неделчев и Елка Трайкова и един обемнен социологически том, който се чете направо като роман: „Епоха на разломи“ от Боян Знеполски. **Антисъбитие** е смъртта на двамата поети, които не само аз, не само моето поколение, но и мнозина много харесваха – Миряна Башева и Александър Томов, светла им памет! Много различни, но със стихотворения, озарени от екстравагантен (хъшлашки) сплин. **Антисъбитие** е и разрасналата се до чудовищност графомания, уви.

МАРИН БОДАКОВ, литературен журналист, поет, доцент в СУ:

Надежда Радулова. „Малкият свят, големият свят“. Пловдив: Жанет 45, 2020; София Бранц. „Преди да се затворят времената“. София: Издателство за поезия ДА, 2020; Федя Филкова. „Толкова е кратко. Стихотворения 1969-2019“. София-Лондон: Смол Стейшънс Прес, 2020.

ВЕСЕЛА ЛЯХОВА, писател:

Измежду новите книги, излезли през тази година, със своето скромно мнение ще отлеча сборника с разкази на Деян Енев „Лала боса“ – заради хубавата белетристика. И в тази книга той остава верен на себе си – да бъде кратък и да удържи нивото на своя разказвачески стил. Много е приятно да четеш автор, който не ти буца под носа колко е умен, морален, начетен и литературен. Много е приятно да се срещнеш с познатата естественост на Деян, с неговата дистанцираност, възбненост и с вродената му способност да вижда дълбоко в невидимите неща. Дори когато споделя нещо лично в разказа, той не задължава читателя да мисли като него, но го задължава да мисли.

Рисушка Елина Кръстева

Антисъбитие: цялата година с този вирус беше едно антисъбитие, но смятам, че това си беше истинско събитие – шанс за литературата и нейните читатели. Друг вид антикласация не намирам полезна за книжовността ни. Здраве и успехи през идващата 2021 година!

МИТКО НОВКОВ, критик, директор на програма „Христо Ботев“, БНР:

Книгите, които видях, прочетох и запомних: Стихове: Пламен Дойнов „Влюбване в диктатора“, Александър Байтошев „Свещената гора“, Наталия Иванова „Човек с бинокъл“, Милка Стоянова „Езикът на птиците“

Проза: Любов Кронева „Бабини Ягини“, Яница Радева „Поздрав от Хадес“, Благо Даверов „Свършенство“, Георги Господинов „Времеубежище“.

Преводи (проза): Драго Янчар „Ученикът на Джоис“, превод Людмил Димитров, Алексей Салников „Петрови в група и около него“, превод Боряна Даракчиева, Юрий Андрухович „Любовниците на Юстиция“, превод Албена Стаменова (в неин превод и стихосбирката на Андрухович „Писма до Украйна“), Лиу Цъсин „Земното минало | Трите тела“, превод Стефан Русинов.

Хуманитаристика: Сара Бейкуел „Как да живеем? Животът на Монтен в един въпрос и двама опита за отговор“, превод Светлозара Лесева, „Пет минути с Петър Увалиев. Радиобесеи. Част II“, съст. Огнян Ковачев, Илия Граматиков „Инструменталните концерти на Георги Арнаудов: сюрреалистични прочити на музикалната история“, Витолд Гомбрович „Лекции по философия в рамките на шест часа и четвърт“, превод Тодорка Минева, Ружа Маринска „За изкуството“ (в два тома).

ГЕРГИНА КРЪСТЕВА, преподавател в Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“, редактор в списание „Страница“:

Много силни лирически книги се появиха през изтичащата 2020-а. Две от автоантологията сред тях откроявам с усещането за събитие, особено в тази именно година – „Толкова е кратко“ на Федя Филкова (Small Station Press) и „Излизане от съня“ („Жанет 45“) на Георги Борисов. Отбелязвам Надежда Радулова с „Малкият свят, големият свят“ („Жанет 45“) и Пламен Дойнов с „Влюбване в диктатора“ („Несарт“, „Кралица Маб“). Всъщност, макар и по различен начин, идващите откъм десетилетията на 70-те и 90-те години на 20. век поети ми се струват все по-мощни в способността си да съхранят чувствителността ни към трагичното. В прозата – „Вечерна сватба“ (ИК „Хермес“) на Иван Станков и „Времеубежище“ („Жанет 45“) на Георги Господинов. Убедена съм, че един ден и на тези литературни рамене ще стъпят неродените още прекрасни български писатели. Двете белетристични книги са твърде различни една от друга. Но се докосват във внимателната си и проникновена убеденост, че в малките животи се ражда голямото разказване. В територията на преводната проза от настоящата година отбелязвам „Пилат“ („Colibri“) на Магда Сабо. Признавам личните си пристрастия към тази унгарска писателка, но и отвъд тях „Пилат“ е катарзисно четиво, не по-малко мощно от предходните два романа на авторката, появили се през 2017-2018 в превод на Нели Димова („Улица „Каталин“ и „Вратата“). Благодаря ѝ за възможността, позволявам си настойчиво да я помоля да продължи да превежда Сабо!

Сред литературоведските заглавия на 2020 посочвам „През това време“ („Жанет 45“) на Инна Пелева. Удивително мощен литературноисторически контекст, сред който съвременни родни белетристични текстове от последните почти три десетилетия участват в градежа на важна и стабилизирана в основанията (и основите) си критическа конструкция. В разпадите на настоящата година една такава изобилно обглеждаща, прецизно типологизираща, дълбинно разчитаща, полезно провокираща литературоведска книга, освен всичко друго, спасително съхранява усилията на литературния историк. И – да, в състояние е да предизвика нови не само изследователски, но и художествени текстове. Силните литературоведски книги имат тази способност. Финалните ми думи са родени от респекта към онова, което успяват и успяха да свършат и тази година малките български издателства. Сами по себе си са събития

появилите се в редакторските им офиси преводни издания – Сигизмунд Кржижановски на „Аквариус“, Робърт Валзер, Роман Ингарден на „Критика и хуманизъм“, Олга Токарчук, Колъм Тойбин, Джанин Къминс на „ICU“, Силвия Плат, Джон Банвил, Евгени Водолазкин на „Лист“, преводната и българска лирика, идваща откъм Издателство за поезия „ДА“. Респектираща е тази настойчивост в усилията, този усет и вкус сред все по-безнадеждния роден пейзаж. Благодарна съм им.

АНТОНИЯ ВЕЛКОВА-ГАЙДАРЖИЕВА, литературен историк и критик, професор във Великотърновския университет:

И аз като Михаил Неделчев съм „старомоден читател“ в мрежата, интернет пространството ми е дълбоко чуждо. Ето защо ще посоча книгите, които достигах до мен „телом“, и ме впечатлиха. **Елка Трайкова, Михаил Неделчев. „Списание „Златорог“ и неговият редактор Владимир Василев. С избрана и аотирана библиография“.** Юбилейно, ритуално-възкресенско издание за списанието, превърнало се за четвърт век в златната антология на високата българска класика и за една от монументалните фигури на националната естетико-критическа мисъл, останала в анализите на българската история с неповторимата си хуманитарно-ерудитска култура, тълкувателски проникновения, страстна полемичност, духовен аристократизъм и умъдрена уравновесеност. „Златорог“ – културната институция, която конституира националния литературен канон на 20. в. **Пламен Дойнов. „Линия на разполовяване. Осем персонални случая в литературата на НРБ“.** Чрез взаимното четене на текстове от различен жанров порядък се сюжетират нееднозначните отношения на властта с твореца. Книгата проблематизира, разколебава монолитните писателски образи, като концепцията е именно да не се премълчават „непрестижните“ места в творческите житиенци на творческите персони. Изследователският устрем е да се разбере епохата и сложността на литературното поле в нея.

Антоанета Алипиева. „Вера Мутафчиева. Между литературата, историята, политиката и геополитиката“. Както сочи и заглавието, книгата е широко контекстуализиран портрет на една от най-сложните, но и крупни фигури на българската интелегенция и националната литература. Пресечните точки на разнородни текстове и интерпретативни призмизи засилват изследователското любопитство към мощното присъствие на писателката в българския духовен живот. **Пламен Антонов. „Анималистиката на Емилиан Станев. Станев и Хайдегер“.** Загълбочено, различно от всички други изследвания върху наследството на Ем. Станев, при това прочетено през диалога с Хайдегер. Трудна, но смислопродуктивна книга не само за модерния класик на българската проза, за духа на епохата, но и за философската система на писателя, определена като зоантропология. **„Българската литературна класика. Позиции и контексти“.** Сборник с научни изследвания на Института по литература към БАН. От съвременни изследователски и тълкувателски позиции се проблематизират фигури, почерците, моралните избори на някои от стожерите на националната култура, около които осцилират всички най-важни имена от българския духовен живот – от 9-р К. Кръстев до Ал. Балабанов, от В. Пундев до Цв. Минков, от Сим. Радев до Малчо Николов, от Минко Николов до Тончо Жечев. Имена на авторитетната българска литературна критика, които доказват, че можем да говорим не само за национална класическа литература, но и за национална класическа критика. **Светозар Игов. „Патриархът“.** Един от базовите, основополагащи портрети на Патриарха с типологични аксиоматични наблюдения, проникновени вълнуващи тълкувания, фундаментални обобщения, които ни потапят в света на Вазов като някакъв скъп на сърцето предел. Патриархът – средичето на българската литература, завършек на определен национален духовен опит и начало на мъгъща духовна традиция. **Катя Зографова. „Хроники на Вазовия род“.** Това не е просто юбилейно навременна и полезна, а задължителна книга за българската култура. Вазовият род като микромодел на „България цяла“, като съборност от ярки персони и семейно-поколенчески ценности, в която се оглежда националната историческа съдба, модерното държавостроителство, целокупният ни духовен живот. Родът от Сопот, който основополага Нова България. Събития: Честванията на 170-годишнината от рождението на Вазов в цялата страна. Почит; Удостояването на проф. Св. Игов с Dostor honoris causa на Великотърновския университет. Признание.

ГЕОРГИ ГОЧЕВ, класически филолог, редактор на сп. „Тексти“, преподавател в НБУ:

Събития в поезията: „Влюбване в диктатора“ (ИК „Несарт“, изд. „Кралца Маб“) на Пламен Дойнов и „Ставите на светлината“, сборник с трите най-важни поетически книги на Рилке – „Песен за любовта и смъртта на корнета Кристоф Рилке“, „Дуински елегии“ и „Химни към Орфей“, в превод на Петя Хайнрих (изд. на НБУ).

Събития в прозата: новият превод на „Битие и време“ на

Хайдегер, дело на Цочо Бояджиев (изд. „Изток-Запад“) и цялостният превод на Аристотеловата „Метафизика“, дело на Николай Гочев (изд. на СУ „Св. Климент Охридски“).

АНТОАНЕТА АЛИПИЕВА, литературен историк и критик, професор в Шу „Еп. К. Преславски“, лектор по българска литература и култура в Белградския университет

Както винаги списъкът на предполагаемите „твои“ книги не може да е пълен, защото физически се срещаш с някои от тях, а с други се разминаваш. Тази година ще посоча отличната книга на Катя Зографова „Хроники на Вазовия род“, която ще помогне много при следващите осмисляния на Иван-Вазовото творчество. А то е вечна отправна точка за всички ни. Безкрайно интересно преживяване са и мемоарите на проф. Милена Цанева „Броеница. Из гънките на паметта“. Проф. Цанева и семейството ѝ са епоха в българската литература и тази книга е доказателство за това. От поезията ще се спра на стихосбирката на Пламен Дойнов „Влюбване в диктатора“, която е отправна на лириката ни в руслото на актуалната действителност. Поетика на грозното, така да се каже. В днешно време функционален ракурс, но с не чести сполуки. Съвсем преди дни излезе стихосбирката на непознат до този момент поет – Ибрахим Камбероглу, фигура от възродителния процес, човек, който днес живее в Истанбул и сега, чрез поезията си, се завръща в България. Книгата се казва „Преди да си тръгна. Поезия“ и е горестен вопъл по изгубена родина. Същевременно разкрива и сластна източна чувствителност, непозната за българската поезия. Преводът е на проф. Зейнеп Зафер, която представя автора в отлична българска рецепция. По отношение на преводите – успях да се запозная с „Ученикът на Джоис. Разкази“ от Драго Янчар в превод на Людмил Димитров. Драго Янчар е един от най-известните словенски поети от втората половина на ХХ век и представянето му пред българската публика е категорично. Остава усетът за пропуснати удоволствия, но да кажем, че предстоящото време ще ги добави.

ИВАН ЛАНДЖЕВ, поет:

В прозата – новият роман на Георги Господинов „Времеубежище“. Защото ни напомня, че възстановеното минало на отделил човек е творба, а възстановеното минало на държавите е търговия. Открива, че истинската трагедия (и комедия) на глобализма е, че не можеш да си намериш времето, а не мястото. Предупреждава ни, че фалшивото може и да е фалшиво, но опасността от него е винаги реална. В поезията – новите стихосбирки на Надежда Рагулова и Златозар Петров. Защото приличат на себе си – във време, в което почерците изледняват и конформизмът и епигонството са завладели немалка територия от съвременната ни поезия. Сред дебютиращите автори – стихосбирките на Габриела Манова и Наталия Иванова. Не искам да говоря за антисъбития. Беше тежка година, в която загубихме важни, ценни за литературата ни хора. От това просто бои и никакво мъдро изречение не може да компензира загубата.

ДЕСИСЛАВА НЕДЕЛЧЕВА, поетеса и литературен критик:

Искам да отделия една книга – „Време на прозрачност“ от Стоянка Грудова, издателство „Аквариус“. В нея са включени непубликуваните стихотворения на напусналата ни преди две години поетеса. Много силна поезия, за която тепърва ще пиша. Ще спомена две важни изследвания на травматичната памет – „Репресивната политика на комунистическата власт срещу Православната църква в България (1944–1964 г.)“ от Венцислав Караваљчев, библиотека „Към изворите“ на Зографския манастир и „Памет и справедливост. Лични спомени и публични разкази за комунизма“ от Даниела Колева на Института за изследване на близкото минало. Две литературни, но повече паралитературни събития, които проследих през тази година и които силно ме впечатлиха – автобиографичната книга на Розмари Стателова „Разказът на един музиковед“ в издателство „Рива“, чието представяне вървеше с неподправено интересна лекция на авторката, също „Записки“-те на маестро Милко Коларов, издателство „Славена“, който имаше изключително присъствие на премиерата с размишленията си за изкуството „тогава“ и днес. Последни три споменавания – „Предел на забравата“ от младия руски писател Сергей Лебедев на издателство „Кръг“, „Невинни“ от Дияна Боева, продължение на излезлия през 2016 г. роман, пак в издателство „Ерго“, и „Избрано“-то на Чабдар Ценов в издателство „Сонм“. **Като антилитературни събития** имам наум две плюс едно обобщаващо. Съжалявам, че са само от Варна, но понеже съм тук и с неудоволствие (и тревога) ги наблюдавам. Първото е омазаният още от създаването си през 2015 година конкурс за разказ на името на писателя Атанас Липчев, журиран от съмнителни критици и писатели. Второто антисъбитие са всички книги на Панко Анчев, издаван от години в издателство „Захарий Стоянов“. Дори не бих го споменала, ако и

тази година община Варна не бе му отпуснала дотация в размер на 5 хиляди лева за поредната книга в същото издателство. Обобщаващото антисъбитие е общински обгриваната варненска „литература“.

БОЙКО ЛАМБОВСКИ, поет:

Литературно събитие през отминаващата годна според мен няма. Индивидуалната писателска реакция пред голямото събитие пандемията, уж отприщващо масова рефлексия и помъдряване, тепърва ще я чакаме. Инак хубави книги издадоха Васил Панайотов – „Сянка“, Деян Енев – „Ала боса“, Иван Станков – „Имена под снега“, има още поне десетина много добри заглавия.

ИАНА АТАНАСОВА, мегиевист, преподавател в СУ:

Сред личните ми литературни събития за тази година са „Времеубежище“ на Георги Господинов от българската проза и „Всичко е осветено“ на Джонатан Сафран Фоер (в превод на Петя Петкова) от преводната. В полето на хуманитаристиката това е книгата „Bulgarian Literature as World Literature“ (съставители и редактори Михаела Харпър и Димитър Камбуков).

ПЛАМЕН АНТОВ, поет, литературен историк и критик, Институт за литература – БАН:

Личните ми открития през 2020 г. са бде поеми: една прекрасна, възхитителна поема за Михайловград на Кева Апостолова, голям откъс от която прочетох в бр. 1 на сп. „Море“ от 2019 г. (изглежда, броят е достигнал до мен с известно закъснение; така или иначе за мен „събитието“ е от 2020), и поемата „Дървото от пчели“ на Златозар Петров в сп. „Страница“, бр. 1 от 2020. (После я видях и в последната му книга, но като цяло книгата не е на висотата на поемата.)

...Но имам една принципна забележка към самата анкета на АВ, превърнала се в дългогодишна и несъмнено много успешна традиция. – Разбира се, нормално е такава анкета да се провежда в края на годината и да се публикува в последния брой и в първия за следващата. Работата е там обаче, че по „външни“ причини значителна част от книгите излизат в самия край на годината. Имам предвид най-напред тези, които са спонсирани по министерската програма „Помощ за книгата“ и които по договор трябва да бъдат публикувани около средата на декември с дата на текущата година. Но също така и немалко от издателствата правят същото с оглед на Коледния панаир на книгата (в непандемичните години, когато го има). – Тук самата Анкета, разбира се, няма никаква вина. Но така или иначе една съвсем немалка част от новите книги предварително изпадат от обхвата ѝ.

ФРАНЧЕСКА ЗЕМЯРСКА, докторант по западноевропейска литература:

Моемо литературно събитие през 2020 г., в което имам удоволствието да участвам и самата аз, е работата на Софийската неформална група „Лаборатория за световна литература“, ръководена от проф. Миглена Николчина, и започнатият дебат между експерти в областта, които рефлектират върху световната литературна сцена и нейната дълга традиция, като едновременно с това търсят отговорите за мястото на класическата и съвременна българска литература сред европейските и световни тенденции. Сред книгите, публикувани през последната година, които ми направиха силно впечатление, мога да отлеча „Естетическото“ (изд. „Критика и хуманизъм“) на Роман Ингарден в превод на Правда Спасова, нестандартния роман „Ние нте“ (изд. „Фабер“) на Емил Орманов, както и стихосбирката на Александър Байтошев „Свещената гора“, удостоена с наградата „Николай Кънчев“ за 2020. Не мога да пропусна и жанра на есето, където дори в силната конкуренция на „Papa satan алерре. Хроники на едно течно общество“ (изд. „Колибри“) на Умберто Еко в превод на Вера Петрова, в любимо мое четиво се превърна „Материалният живот“ (изд. „СОНМ“) на Маргьорит Дюрас в превод на Тодорка Минева. И разбира се, тази година най-после се появи на българския пълно издание на „Тълкуване на сънищата“ (изд. „Колибри“) на Зигмунд Фройд в превод на Маргарита Дилова, което запълни една основополагаща липса в преводната литература на български език. Колкото повече мисля, толкова повече ми изглежда, че има още и още книги от 2020, които не могат да бъдат пропуснати в тази особена година, в която повечето истински разговори се случват само с хора и идеи от отминали времена.

ИННА ПЕЛЕВА, литературен историк, преподавател в ПУ:

През 2020-а се учреди Национална награда „Йордан Радичков“ за сборник с разкази. Бидейки сред оценителите, изчетох 50-ина издания от 2018 и 2019 г. (и се запознах бегло с най-актуалното). Рекапитулацията ми покрай журирането: 1. Добрите български книги са повече, отколкото успявам да хвана чрез синхронното четене; заради едва сега „догонени“ томчета чакам с интерес нови текстове от В. Минкова, С. Тодорова, А. Апостолова, З. Гъркова.

2. Ред сборници, участвали в тазгодишния конкурс, боравят с хумора. Тоест драматично-трагедийното, силно озвучено в прозата ни, все пак има своя намизащ балансатор (той работи за нормалността и пълнотата на литературната парадигма). При това в рамките на типологията виждам и творби, които могат да правят сложни верси на смешното, могат ироническия отстъп, а и други фини неща (С. Тодорова, В. Минкова).

3. Има шанс да се появи нова българска анималистика (гледам „Сила и страх“ на В. Чаиров); дали обострилият се нарцисизъм на вида ни – и абсолютизираният литературен антропоцентризм като негово възлъщение – подлежат на коригиране?

4. Напоследък у нас много се пише за селото. Няма разтърсващи постижения в тематичната зона, ала е по-важен симптомът на внушителното количество. Опорният тук литературен мит за „под турско“ беше талантливо ревитализирани; ако се окаже, че би могъл да възкръсне – в значим текст – и големият местен разказ за селото, ще съм хем изненадан, хем по особен начин удовлетворен. (Дълъг разговор.)
Светли празници и добра 2021-ва!

МАРИАНА ТОДОРОВА, литературен критик:

Изтънчените радости от прочитана на „Метаморфозата“ на Франц Кафка и „Скиталецът“ на Уистън Хю Огън, архитектите на недокознатите светове, но самите те самотни „скиталци“ в тях, задължават да има адекватно литературоведско отношение към реалиите в българската литература. Защо да е непостижимо, след като в самия край на 2019 г. се възгоряхме от изразената с вкус фигура на поета Иван Радовец чрез труда на Александър Шурбанов в подбора му „Приготви се да нямаш“. Поредицата „Поет за Поета“ беше уцелила десетката заради профила си. За 2020 година тя гаде нова сигнална светлина – стиховете на Малина Томова.

Но 2019 е белязана с още едно значимо литературно явление – романът „Свети вълк“ на Елена Алексеева, който, убедена съм, тепърва ще намери своите дълбоки аналитични полета. Обикновено след такава силна година като че ли настъпва пауза за натрупване. А ето че 2020 е изненадващо силна – стиховете на Пламен Дойнов от „Влюбване в диктатора“ са сред най-ярките художествени метафори на десетилетието, своеобразен рефрен към книгата му „Балът на тираните“ (2016). Тази последователност и това единство в художествената платформа на Пламен Дойнов се възприемат като нова политическа поезия, защото са оригинална слава от събитийно, философско и психологическо (авторът е и с номинация през 2018 за международната награда *Европейски поет на свободата*). Сред важните заглавия можем да добавим и книгата със стихотворения и поеми на Георги Борисов „Излизане от съня“, обединени от поразителната човешка надежда, постигната в един-единствен стих: „... и чакаме да дойде на живите част“.

Наградата „Николай Кънчев“ за „Свещената гора“ от Александър Байтошев, е друг сериозен ангажимент. Българската художествена проза има своето „Времеубежище“ – блестяща, ерудитска, безумешна, но голяма книга за човешката мяра на вечната душа, която мени обектите, времената, взривявайки тайните им отбътре. Строго събитийна, а в същото време толкова възлущаща книга, както само Георги Господинов го умее. Персонажът от любовната му стихосбирка „Писма до Гаустин“ е пожелал не писма, а лични срещи с Гаустин (вълшебния мъдрец от древноста – до наши дни), за да препотвърди Човешкото, което вече трябва да оцелява самотно в „естествените убежища“, ако ги има, по стръмните скали на времената. Защото „рано или късно“, както го предсказва Господинов във „Физика на тъгата“ – „природата ще поиска своя реванш“...

„Китайската стена или биг братър от двете страни на времето“, роман от Румен Шомов, е от сполучливите реплики към Оруел, а сборникът с разкази на Биляна Генова „Чакам в кафенето“ е като единен кадър, който изглежда добре фиксиран към уж „модерното“ ни ежедневие. Несправедливо е ако отминем с пренебрежимо лекота видимата заслуга на електронните сайтове на Георги Чобанов (*Литернет*, Варна), на Георги Чепилев и Христина Мирчева (*Диаскоп комикс*, Пловдив), на Йордан Атанасов (в-к *Литературен глас*, Стара Загора), на Иван Сухинов, Росен Друмев... (сп. *Море*, Бургас), където са намерили място имената и творбите на познати или съвсем непознати лица от българската поезия и проза... А най-добре би било да не се страхуваме да прочетем и книгата на Йордан Ефтимов „Литература около нулата“.

КАТЯ ЗОГРАФОВА, литературен историк, директор на къщата музей „Никола Вапцаров“:

За мен 2020 г. беше преизпълнена от голямото писане на „Хроники на Вазовия рог“, които са превърнаха в моето ... **пангеомеубежище!** Четенето ми обяснимо беше не толкова на книги, колкото на труднооткриваемите /и трудни за дешифриране/ ръкописи, писма, документи от държавни и частни архиви... Точно затова

няма да пропусна книжовно събитие като издаването /след 40 години/ на събраните съчинения на Иван Вазов. 10-те му тома въщност се равняват на 22-та от предишното през 70-те години, просто новото книжно тяло е обемисто и в голям формат... Трябва да признаем, че няма друго българско издателство като „Захарий Стоянов“, което да реализира с днешна дата мащабни проекти – многотомници на български и чужди класици на литературата и философията. Един млад вазолоб от Пловдив – г-р Александър Дончев, кардиолог по професия, неслучайно определи в социалните мрежи Вазовия десеттомник /към който прибави и „Хроники на Вазовия рог“/ като „национално богатство“!

Погълната от Вазовиадата, все пак намерих време за емблематични преводни заглавия като „Вторият пол“ на Симон дьо Бовоар, „Индия“ от Херман Хесе, „Равелцайн“ от Сол Белоу. Що се отнася до българските, там изкушенията за мен бяха по-неустойими. И кой знае защо, доминират авторите – Георгиевци: Георги Мишев – „Мир на кумирите ни“, Георги Борисов – „Излизане от съня“, Георги Лозанов – „Земното щастие“, Георги Господинов – „Времеубежище“. Специално място отреджам на новосъздадената Фейсбук рубрика на проф. Георги Цанков – „Книжен четвъртък“, която удивително съчетава компетентността и оценъчната способност на безспорния познавач и на световната, и на родната литература. Наистина, от години Г. Цанков участва в 30-минутни прегледи на книги по „Дарик“ радио, в предаването на Пролет Велкова. Но с новата ФБ платформа, неограничена откъм време и пространство, в пандемичните ни усамотения тя се оказва възможност ерудитът да разгърне своите „списъци“, а ние да се насладим спокойно на безбрежното му знание. Разбира се, „четвъртъците“ на проф. Цанков са предназначени за сериозни читатели, които изпитват досада, а понякога и омерзение към наплюдилите се напоследък „шоа“ за книги, доста елементарни, евтино атрактивни, агресивно елиминиращи по-високия стил на професионален анализ... Вероятно и книжните блогъри не харесват трудносмилаемите „четвъртъци“, но за мен именно те са меродавните. Точно затова не пропускам и предаването „Прегле“ на проф. Младен Влашки в пловдивското радио, нито „Книги завинаги“ по радио Класик FM, които обаче не са тазгодишни. Дано имат дълъг живот, защото сме свидетели как през годините отпадаха едно по едно специализираните предавания за книги в електронните и печатни медии!...

Това за името Георги като авторско върху книгите на годината, разбира се, е шега. Защото сред литературните събития се открояват и стихосбирките на Надежда Радулова „Големият свят, малкият свят“ и „Свещената гора“ на Александър Байтошев /в талантливия си авторски дъглас на поета и художника!/
АНДРИАНА СПАСОВА, поет, литературен историк, Институт за литература – БАН:

Появата на „Възрожденския Пловдив: трансформация, хегемония, национализъм“ е един дългогодишен дълг (по-скоро дар) на Андреас Либератос (Ανδρέας Κ. Λυμπεράτος) към българските читатели и най-вече към по-тясната общност от балканисти и литературоведи да се запознаят с гръцкия вариант на книгата Οικονομία, πολιτική και εθνική ιδεολογία. Η διαμόρφωση των εθνικών κομμάτων στη Φιλιππούπολη του 19ου αιώνα (2009), доразработен вариант на докторската дисертация (2005). Преводът на В. Тодоров под редакцията на К. Мирчева ме улесни значително и направи по-приятни заниманията ми с една разлеждана полемика между двамата идеолози Найден Геров и Георгиос Цукалас. Критическият рефлекс на Либератос разклаща преповтаряни схематични схващания и изкривявания относно появата и развитието на национализма като модерна идеология на Балканите и националистическия

сблъсък в Пловдив през XIX в. Изследването предлага в контекста на съвременните теоретически подходи (М. Тодорова, Н. Данова, Д. Мишкова) едно провокативно преосмисляне на културно-политическите процеси на Възрожденския Пловдив въз основа на богата изворова база от архивни документи (писма, щампи, портрети, карти, печати, надгробни плочи, корици на книги), част от които присъстват като илюстрация по страниците на книгата.

ЛИЛИЯ ТРИФОНОВА, поетеса, докторант по западноевропейска литература:

Моето литературно събитие за 2020 г. е осмото издание на Софийският международен литературен фестивал (онлайн). На фона на изключително трудната година, през която събитийността в голяма степен или на места изцяло изчезна, Софийският международен литературен фестивал предостави на читателите и зрителите множество срещи и дискусии както с български автори, така и със световноизвестни чуждестранни автори. Причината да избера СМАФ за моето литературно събитие на 2020 г. се дължи в огромна степен и на всеки един от модераторите на дискусиите. Книгите, които ми оставиха най-силен отпечатък през изминалата година, са „Малкият свят, големият свят“ (изд. „Жанет 45“) на Надежда Радулова, „Свещената гора“ (изд. „Жанет 45“) на Александър Байтошев и „Екзотопия: за външния контекст на дискурса“ (изд. Факултет по славянски филологии, 2020) на Мария Калинова.

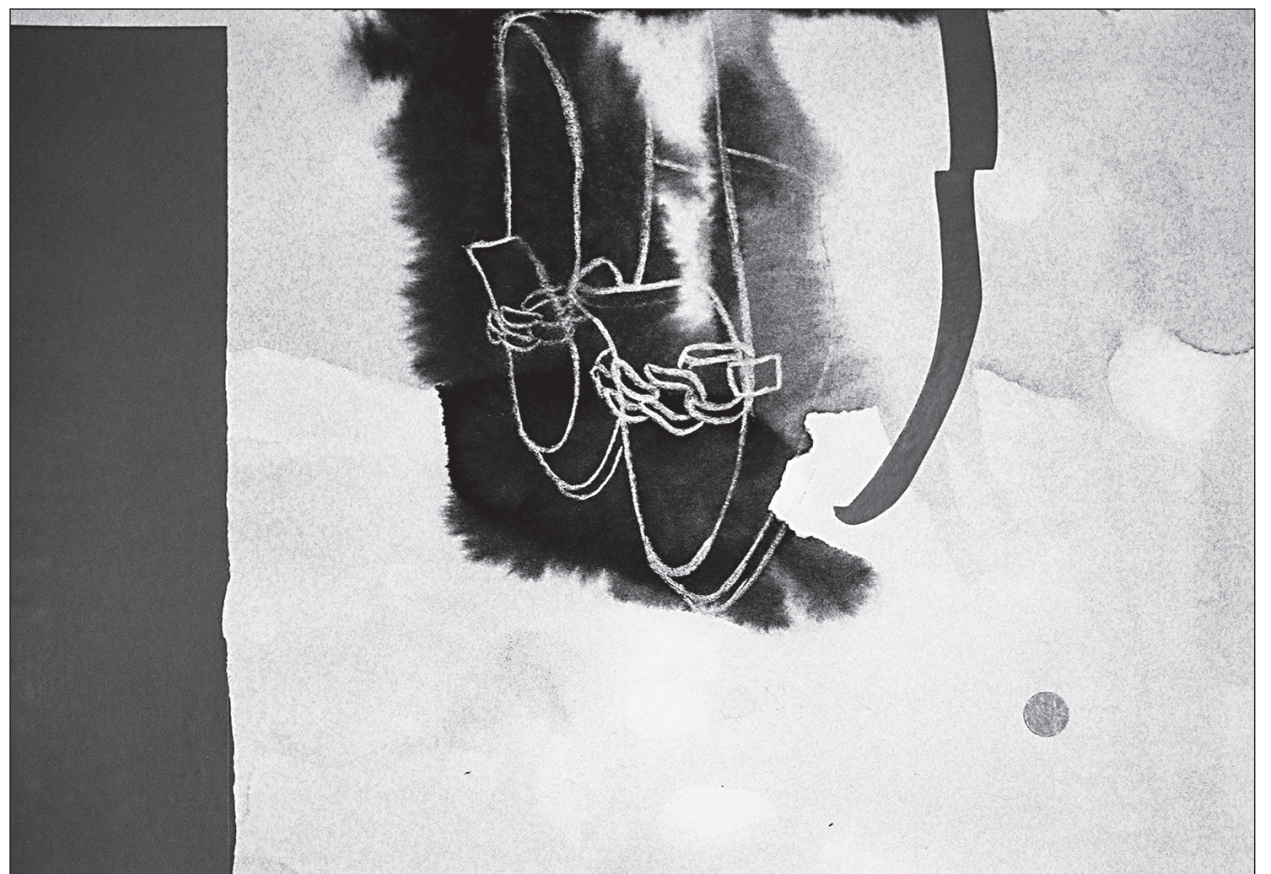
ЕМИЛИЯН НИКОЛОВ, „Литературен клуб“:

Третият роман на Георги Господинов „Времеубежище“ за мен категорично е литературното събитие в прозата. За поезията споделям „Малкият свят, големият свят“ от Надежда Радулова (Изд. „Жанет-45“), „Машина“ от Златозар Петров (Изд. „Жанет-45“), „Хоризонтални стихотворения“ от Кева Апостолова (Изд. „Проф. Петко Венедиков“), както и издадените електронно от „Литературен клуб“ стихосбирки „Катедралата на тялото, тялото на сянката“ от Ясен Василев и „Из пътни бележки в търсене на Обетованата земя“ от Гергана Златкова. Събитие е и утвърждаването на две нови издателства – „Лист“ и „Кръг“, които продължават неуморно да издават хубави книги.

Антисъбитие: През 2020 година не се сещам за толкова категорично литературно антисъбитие като например осъвременения вариант на „Под игото“ от миналата година, но мога да посоча като антисъбитие представения от Вежди Рашидов списък с „неудобните“ медии. Антисъбитие е, че той все още е председател на комисията по култура и медии в Народното събрание.

ИРЕН ИВАНЧЕВА, критик, Университет на Синсинати, Охайо, САЩ:

За мен, която следя от чужбина, доколкото ми е възможно литературния живот у нас, две са събитията – книгата на Катя Зографова „Хроники на Вазовия рог“, литературно-историческо изследване и наратив, което я нарежда сред значимите изследователи на Вазов от ранга на чл. кор. Милена Цанева, например. Другото литературно събитие са Книжните четвъртъци на изключителния ерудит критикът Георги Цанков, които с удоблоствие чета в социалната мрежа на Фейсбук всяка седмица. Тези четвъртъци са ерудитски обзори на новоиздадени книги, придружени са с много интересни и увлекателни литературно-исторически и естетически перспективи и доказват, че социалните мрежи могат да се използват като платформа за значителни прояви, в някаква степен далеч от мейнстрийма.

Рисулка
Елина
Кръстева